

## inleiding

Vandaag horen we verhalen uit de Bijbel vol list en geweld.

Het begin van de lezing

gaat over de inname van Jericho door de Israëlieten nadat ze 7x om de stad gegaan zijn.

Daarna trekt Israël ten strijde tegen de stad Ai.

En alles, al het geweld, de genocide, de ophangingen in naam en opdracht van God ...

1e lezing: Jozua 6: 20-21, Jozua 8: 1 en 22b-25 en 29-30,  
Jozua 10: 40-42

Toen de ramshoorns klonken, brak het volk uit in een donderend geschreeuw. De muur stortte in en iedereen klom de stad binnen vanaf de plaats waar hij zich bevond. Ze namen de stad in en doodden alles wat erin was, zowel mannen als vrouwen, zowel kinderen als bejaarden, zowel runderen en schapen als ezels.

De HEER zei tegen Jozua: 'Maak je gereed om met het voltallige leger tegen Ai ten strijde te trekken. Wees niet bang en laat je door niets ontmoedigen. Ik lever de koning van Ai met heel zijn leger, heel zijn stad en heel zijn gebied aan je uit.

Israël doodde de soldaten van Ai tot er niemand meer over was, maar de koning van Ai namen ze levend gevangen en ze brachten hem naar Jozua. Zo doodde Israël alle soldaten van Ai op de akkers en in de woestijn waar ze Israël hadden achtervolgd; ze werden omgebracht tot de laatste man. Daarna ging Israël opnieuw naar Ai en doodde er de rest van de bevolking. Er stierven op die dag twaalfduizend mannen en vrouwen uit Ai, want Jozua hield zijn zwaard uitgestrekt totdat alle inwoners van Ai waren gedood.

De koning van Ai hing hij op aan een boom en hij liet hem hangen tot de avond. Pas bij zonsondergang gaf Jozua bevel het lijk van de boom te halen en het in de stadspoort neer te gooien. Daar bedolven ze hem onder een grote hoop stenen, en die is er tot op de dag van vandaag.

Zo veroverde Jozua het volgende gebied: het bergland, de Negev, het heuvelland en de streek van de rotskloven. Hij liet geen enkele koning in leven, hij bracht iedereen die er woonde om, zoals de HEER, de God van Israël, had opgedragen. Jozua trok van Kades-Barnea tot aan Gaza en van het hele gebied rond Gosen tot aan Gibeon, en hij doodde er iedereen. Hij veroverde de gebieden van al die koningen op één veldtocht doordat de HEER, de God van Israël, voor Israël streed.

zingen: lied 299j: 1 en 2

Om de mensen en de dieren,  
om de honger en de dood,

om de kleinen en de groten,  
al uw schepselen in nood,

om een wereld zonder toekomst,  
om de macht die ons kleineert,  
roepen wij voor alle volken:  
Kyrieleis, ontferm U, Heer.

uitleg en verkondiging

*De Israëlieten namen de stad in  
en doodden alles wat erin was,  
zowel mannen als vrouwen,  
zowel kinderen als bejaarden,  
zowel runderen en schapen als ezels.*

Gemeente van Christus,

Dit soort teksten staan nooit op het leesrooster van de kerken.  
Maar u komt ze wel tegen  
als u meedoet met het lezen van de Bijbel in één jaar.  
Of je stuit er toevallig op.

*Zo doodde Israël alle soldaten van Ai  
op de akkers en in de woestijn waar ze Israël hadden achtervolgd;  
ze werden omgebracht tot de laatste man.  
Daarna ging Israël opnieuw naar Ai  
en doodde er de rest van de bevolking.*

In onze tijd zou je zoiets genocide noemen.  
Een vreselijk vergrijp tegen de mensheid.  
Nu zijn zulke praktijken op zichzelf al verschrikkelijk.  
Maar er is iets dat het nog moeilijker maakt.  
Want het geweld rond de intocht in Kanaän  
wordt ook met God verbonden.

Dat lazten we in het laatste gedeelte uit Jozua.  
*Zo veroverde Jozua het volgende gebied.  
Hij liet geen enkele koning in leven,  
hij bracht iedereen die er woonde om,  
zoals de HEER, de God van Israël, had opgedragen.*

God heeft er dus ook mee te maken,  
en dat maakt het nóg moeilijker.

God is toch liefde?!  
Hij wil niet dat iemand verloren gaat?!  
Hij verbiedt in het 6e gebod van de tien woorden  
toch om mensen te doden?!  
Maar wat moet je dan met zulke bijbelgedeeltes?!

Dat ongemak wordt nog eens extra gevoed  
door geweld dat wordt opgeroepen  
door godsdienstig extremisme.  
De aanslagen van 11 september 2001  
zijn daarvan een verschrikkelijke uiting,  
maar er volgden nog honderden, in het klein en in het groot.  
Mensen die vanuit een godsdienstige overtuiging  
aanslagen plegen  
om hun doel te bereiken – ongeacht hoeveel slachtoffers dat eist.  
Of juist in de hoop dat er zoveel mogelijk slachtoffers vallen.  
Want “Allah wil het”.

Is de God van het Oude Testament dan ook zo'n God?  
Een tijdje geleden zat Paul Visser  
bij -toen nog- Jeroen Pauw.  
Om duidelijk te maken hoe het zit met het geweld in de Bijbel.

"Hooguit 10% van de Bijbel is gewelddadig", zei Visser.  
Hij werd prompt overtroefd door Anne Dijk,  
religiewetenschapper, moslima,  
ook aanwezig die avond.  
Zij zei dat de Koran slechts 2% gewelddadige teksten kent.  
Altijd boek boven boek dus.

Wat Visser zei:  
“Hooguit 10% van de Bijbel is gewelddadig...” gebeurt vaker.  
Het geweld in de Bijbel wordt gebagatelliseerd.  
leesroostermakers nemen die 10% niet op in het leesrooster,  
predikanten worden daarom niet uitgenodigd  
uit te leggen wat er in die 10% staat,  
maar er wordt van alle kanten benadrukt  
hoe veel móóis  
er in die 90% te vinden is.

Op die manier neem je gemeenteleden niet serieus.  
En zo laat je de thuislezers die deze teksten tegenkomen  
in verwarring en scepsis achter.

Naast het geweld  
waarbij op de een of andere manier  
Gòd rechtstreeks is betrokken,  
kom je ook àndere vormen van geweld tegen in de Bijbel.  
Geweld tussen mensen.  
Al heel vroeg in de Bijbel – Genesis 4.  
Kain die Abel doodslaat bijvoorbeeld.  
Mozes die een Egyptenaar doodslaat.  
Iemand die gestenigd wordt omdat God het wil.

Het is een grote verleiding  
om bij dit thema OT en NT tegen elkaar uit te spelen:  
het Oude Testament als boek van geweld,  
het Nieuwe Testament als boek van Gods liefde.  
Maar wie zo leest,  
leest te oppervlakkig.

In het OT wordt geweld bepaald niet verheerlijkt.  
Integendeel – het wordt op veel plaatsen juist ontmaskerd.  
Denk aan Genesis 4.  
God benoemt wat Kaïn heeft gedaan  
en noemt het zònde.

Het OT bekritiséért op veel plaatsen geweld ook.  
Denk aan het refrein uit het boek Richteren  
-een boek vol geweld-, want:  
“Ieder deed wat goed was in zijn eigen ogen.”  
Of denk aan David,  
die uiteindelijk de tempel niet mag bouwen,  
omdat zoveel bloed aan zijn handen kleefde.

Het OT eenzijdig als boek van geweld typeren  
is onterecht.  
Je komt er even goed prachtige teksten tegen  
over de liefde van God.  
En ook het gebod om onze naaste lief te hebben,  
vinden we al in het OT.

Omgekeerd is in het Nieuwe Testament  
óók sprake van geweld waar God mee te maken heeft.  
Denk maar aan de dood van Ananias en Saffira,  
nadat gelogen hadden dat ze alles wat ze verkocht hadden  
aan de discipelen gegeven hadden,  
terwijl het maar een deel was.

Ze vallen ter plekke dood neer.

En denk aan de vlammende toorn van God  
rond het eindgericht, beschreven in Openbaringen.

Kortom: we moeten beide delen van de Bijbel  
niet tegen elkaar uitspelen.

Intussen wordt het probleem daarmee natuurlijk niet kleiner.  
Hoe moet je aankijken tegen opdrachten  
om hele volken uit te moorden?  
Wat zeggen zulke teksten over God?  
Wat moet je met psalmen,  
waarin wordt gevraagd om Gods wraak over de vijanden?

Ik wil in deze preek proberen  
om een paar denkrichtingen mee te geven  
die kunnen helpen bij het omgaan met Bijbelteksten over geweld.  
Alle antwoorden heb ik niet,  
maar er lopen door de Bijbel heen lopen wel bepaalde lijnen.

In de eerste plaats moet gezegd worden  
dat de Bijbel geen leerboek voor de geschiedenis van Israël is.

Natuurlijk gáát het wel over die geschiedenis,  
over mensen daar en toen  
en wat die deden en zeiden.  
Over leven en dood,  
over liefde en haat,  
over oorlog en vrede,  
over God en mensen.

Maar we kunnen de gebeurtenissen die de Bijbel beschrijft  
maar moeilijk op een *tijdbalk* overbrengen.  
Niet zozeer omdat we niet precies weten  
wanneer wat heeft plaatsgevonden,  
maar veeleer omdat de Bijbel  
soms iets als een eenvoudig en compact gebeuren beschrijft  
wat in werkelijkheid een langdurige,  
gecompliceerde ontwikkeling is geweest.  
Het is dus gecomprimeerd op schrift gekomen,  
daardoor ook wellicht heftiger.

In de tweede plaats moeten we bekennen:

we hebben moeite met het collectieve.  
Dat naar Gods opdracht  
echt een heel volk moet worden weggedaan.  
Inclusief de kinderen.

Dat iemand persoonlijk verantwoordelijk wordt gehouden  
kunnen we meemaken.  
En dat iemand straf krijgt, dat is terecht.  
Maar dat een hele familie daarin deelt,  
niet.

Nu is het trouwens de vraag  
of die opdracht daadwerkelijk zo is uitgevoerd.  
Als je bijvoorbeeld het Bijbelboek Jozua leest,  
zie je gelijk al uitzonderingen.  
“op de stad Jericho en alles wat erin is  
rust de ban van de HEER:  
ze moet vernietigd worden”  
Maar niet iedereen in Jericho wordt gedood,  
Rachab en haar familie blijft in leven.

De massale slachtpartijen  
waarvan de boeken Jozua en Deuteronomium getuigen,  
hebben zeer waarschijnlijk nooit plaatsgevonden.  
Dat is althans de conclusie  
van de meeste historici.  
Dus soms bieden de teksten meer théologie dan histórie.

Waarom dan al dat geweld op papier  
als het niet zo gebeurd is?  
Ook dat is uit te leggen.  
En dat is mijn tweede punt.

De opdracht aan het volk Israël  
om de volken van het land Kanaän uit te roeien  
laat zich lezen als een metafoor  
om zich met hand en tand te verzetten  
tegen de Kanaänitische cultuur en religie.  
Tegen de vruchtbaarheidsreligie van de Baäls,  
tegen de kinderooffers die de godheid moeten vermurwen.  
Dat wordt getekend als een strijd op leven en dood.

En de geschiedenis wordt zo gekneed  
dat er een verhaal uitkomt

over de totale eliminatie van deze Kanaänieten.  
Men kan zich de uitschakeling van dit heidendom  
alleen maar voorstellen  
als de fysieke ondergang van de heidenen zelf.

“U, Israël, bent een heilig volk voor de Heere,” zegt God.  
En daarom mogen de andere volkeren niet blijven leven.

Het ingrijpen van de God van Israël  
heeft altijd weer te maken  
met zijn afschuw van het kwade, van de zonde.  
Zo zou je ook zijn ingrijpen  
tegen de bevolking in Kanaän kunnen zien.  
Je leest van hen over incest, over kinderoffers.  
Gruwelen die God streng had verboden.  
Hoe heftig het ook is,  
we voelen aan  
dat de straf van God dan niet geheel onterecht is.

Maar waarom dan die felle teksten vanuit Israël,  
over geweld, dood, marteling van de anderen ...?  
Het derde punt ...  
Die felheid heeft ongetwijfeld te maken  
met de positie van de underdog  
waarin Israël zich in de periode voor de ballingschap bevindt.  
Het land verkeert in crisis.

De legers van de grootmachten  
trekken op naar Israëls grenzen,  
eerst de Assyriërs, later de Babyloniërs.  
Het loopt uit op de catastrofe van 586 vC.  
Jeruzalem valt, de tempel wordt in de as gelegd  
en de bovenlaag van de Israëlieten wordt naar Babel afgevoerd.  
Veel van het Oude Testament is geschreven  
onder de dreiging van deze ramp.  
Dat moet de felheid erin gebracht hebben.

Wat in dit kader ook belangrijk is,  
en dat is mijn vierde punt:  
de Bijbel laat een ontwikkeling zien.  
En daarmee wordt gelijk duidelijk  
dat je zulke verhalen als in Jozua  
nooit zomaar als voorbeeld voor onze tijd kunt zien.  
De Bijbel is geen tijdloos document.

God is geen tijdloze God.  
Hij gaat een weg door de geschiedenis.

Opvallend dat je door de Bijbel heen  
juist dát ziet veranderen.

In het OT al

- een ontwikkeling van collectief denken  
naar meer persoonlijk denken-
- een ontwikkeling van een enorme felheid in de geweldsteksten  
naar een meer gematigde vorm.

Er zijn bij de latere profeten bijvoorbeeld teksten  
waarin heel duidelijk wordt gezegd  
dat de kinderen niet gestraft zullen worden  
om de zonde van hun ouders.

Dat levert tot nu toe vier inzichten op:

1. De moordpartijen op de Kanaänieten zijn,  
- voor zover we kunnen nagaan -,  
niet historisch.
2. Deze verhalen kunnen het beste gelezen worden  
als metaforen voor het verzet  
tegen het Kanaänitische heidendom.
3. Het geweld dat het slachtoffer Israël is aangedaan  
verklaart veel van zijn felheid tegens zijn vijanden.
4. Ook in de Bijbel is een ontwikkeling zichtbaar  
van vermindering van de felheid van het geweld  
naar een weg van bevrijding.

En wijzelf?

Want er is zoveel geweld om ons heen.  
Onrecht, genocide, aanslagen.  
Maar misschien in je eigen leven ook:  
Jou is zwaar onrecht aangedaan.  
Je was slachtoffer van een overval,  
je bent seksueel misbruikt,  
geraffineerd opgelicht.

Een eerste reactie is vaak: wraak.  
Met gelijke munt terugbetalen



- als het moet met geweld.  
Verbaal geweld toch op z'n minst.

En misschien dat dat wel het lastigste is.  
Je kunt heel lang praten  
over een wraakzuchtige God  
die uit is op vergelding,  
maar uiteindelijk ...

uiteindelijk gaat het misschien wel méér om de vraag  
hoe de weg van Zijn bevrijding  
òns verlost van onze gevoelens  
- van wraakzucht en vergelding.  
- van onze revanchegevoelens  
- van de soms ziekelijke neiging  
om een ongemakkelijk verleden  
telkens weer nieuw leven in te blazen  
om de ander dwars te zitten  
- van de neiging om altijd weer datzelfde verhaal te vertellen  
om die collega op zijn plaats te zetten  
en er zelf beter uit te komen.

Uiteindelijk gaat het misschien wel meer om de vraag  
of je – daarvan verlost –  
dan een andere weg  
namelijk een weg van vertrouwen kan gaan.

Hoe zullen we anders  
de grote verschillen  
in een steeds kleiner wordende wereld kunnen overbruggen?  
Met regels, sancties en vergelding zal het toch niet gaan?

Het zal eerder aankomen  
op het zĳn dan op het hebben,  
op het ontvangen dan op het nemen,  
op het verwachten dan op het afdwingen,  
op het hopen dan op het zeker willen stellen.

En ook al beseffen we  
dat het niet altijd zonder geweld zal lukken,  
we weten dat geweld  
evengoed zo vaak weer nieuw geweld oproept.  
(...)

! 'Maar het geweld blijft wel in de Bijbel staan.'  
Sommige opmerkingen voel je van verre aankomen,  
vooral als het je eigen opmerkingen hadden kunnen zijn.

Kunnen we die hoofdstukken  
dan niet beter uit de Bijbel schrappen?  
Nee.

We kunnen wel van de nood een deugd maken.  
Laten zien dat er in de Bijbel  
een weg naar vrede wordt afgelegd, uitlopend in Christus.

Dat het dus mogelijk is  
om het zinloos en on-proportioneel geweld achter je te laten  
en te kiezen voor een weg van bevrijding  
die leidt tot vrede.

Ik zeg niet dat christenen al zo ver zijn,  
we vallen nog vaak terug in die felheid,  
in oog om oog, tand om tand,  
in verbaal geweld.

Ik zeg wèl dat er in de Bijbel  
een weg loopt  
van ongedoseerd geweld  
naar voorzichtige vrede,  
uitlopend in de vrede van Christus.

Die weg lijkt ook  
in het historische christendom aanwezig te zijn.  
Niet als een gestaag en gelijkmatig stijgende curve  
van meer naar minder geweld.  
Nooit zonder horten of stoten en terugvallen.  
Maar gaandeweg ...  
iets minder geweld, iets meer vrede  
in de wereld, bij christenen, bij onszelf.  
En daarom:

#### Romeinen 12:17-21

17 Vergeld geen kwaad met kwaad, maar probeer voor alle mensen het goede te doen.  
18 Stel, voor zover het in uw macht ligt, alles in het werk om met alle mensen in vrede  
te leven. 19 Neem geen wraak, geliefde broeders en zusters, maar laat God uw wreker  
zijn, want er staat geschreven dat de Heer zegt: 'Het is aan mij om wraak te nemen, ik  
zal vergelden.' 20 Maar 'als uw vijand honger heeft, geef hem dan te eten, als hij dorst

heeft, geef hem dan te drinken. Dan stapelt u gloeiende kolen op zijn hoofd'. 21 Laat u niet overwinnen door het kwade, maar overwin het kwade door het goede.

Amen

zingen: lied 1008

Rechter in het licht verheven,  
Koning in uw majesteit,  
louter ons geringe leven,  
scheld ons onze schulden kwijt,  
laat uw vleug'len ons omgeven,  
troost ons met uw tederheid.

Hoor de bittere gebeden  
om de vrede die niet daagt.  
Zie hoe diep er wordt geleden,  
hoe het kwaad de ziel belaagt.  
Zie uw mensheid hier beneden,  
wat zij lijdt en duldt en draagt.

Houd wat Gij hebt ondernomen,  
klief het duister met uw zwaard.  
Kroon de menselijke dromen  
met uw koninkrijk op aard.  
Laat de vrede eind'lijk komen,  
die uw hart voor ons bewaart.